

กรณีศึกษาโรฮิงญาในเมียนมาร์และในประเทศไทย¹

Chairat Siripat et al. ชี้ว่าศตวรรษที่ 15 คือจุดเปลี่ยนสำคัญ เมื่อมีผู้ที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามจำนวนมาก ในปัจจุบัน เมียนมาร์มีประชากรมุสลิมประมาณ 4% ของประชากรทั้งหมดหรือกว่า 2 ล้านคน (บางแหล่งชี้ว่าอาจมากถึง 20%) ในจำนวนนี้ กึ่งหนึ่ง (หรือกว่าหนึ่งล้านคน) เป็นชาวโรฮิงญาซึ่งอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของ Arakan รัฐที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ มุสลิมในรัฐนี้ไม่ได้มีแต่เพียงชาวโรฮิงญาเท่านั้น ยังมีมุสลิมกลุ่มอื่นๆ อีก เช่น Kaman มุสลิมหรือชาวพม่าที่รับอิสลาม และ Rakhine มุสลิมซึ่งเป็นเชื้อสายของ มุสลิมโรฮิงญาที่ชาว Rakhine ที่เคยเป็นพุทธและเปลี่ยนมารับอิสลาม (ไม่รวมชาวโรฮิงญา ลี้ภัยในประเทศต่างๆ ประมาณ 1,500,000 คน)

ชาวโรฮิงญาเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของรัฐ Arakan (ซึ่งมีชื่อเดิมว่า Rohang อันเป็นที่มาของคำว่า Rohingya) ชนกลุ่มนี้เคยตั้งรกรากและอพยพย้ายถิ่นไปมาในดินแดนแถบนี้ นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 การปฏิเสศความเป็นจริงในประวัติศาสตร์และสิทธิของชาวโรฮิงญา จึงเป็นการลากชีวิตของชนกลุ่มนี้เข้าสู่ยุคของการกดขี่โดยภาครัฐและชาวเมียนมาร์พุทธที่เป็นคนส่วนใหญ่อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการกระทำที่องค์กรระหว่างประเทศต่างๆ และนักสิทธิมนุษยชนถือว่าเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ โรฮิงญาจึงเป็นกลุ่มชนที่ไม่มีประเทศของตน ไม่มีสถานะของประชาชนเมียนมาร์ และถูกเข่นฆ่ามากที่สุดในโลกกลุ่มหนึ่ง

จุดเริ่มต้นของปัญหาการกดขี่ชาวโรฮิงญาย้อนหลังได้ไปถึงยุคของอาณาจักรโมกุล ซึ่ง Chairat Siripat et al. ชี้ว่าความมีตัวตนของชนชาติโรฮิงญาเกิดขึ้นในช่วงระหว่างการล่มสลายของราชวงศ์โมกุลซึ่งเคยปกครองอินเดียเป็นเวลากว่า 200 ปี และการเข้ามาของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ก่อนการล่มสลายของอาณาจักรโมกุล ชาวโรฮิงญาขึ้นตรงต่อวาระชั้นปกครองในขณะนั้น เมื่ออังกฤษเข้ามามีอำนาจ ชาวโรฮิงญาเลือกที่จะอยู่ข้างอังกฤษโดยหวังว่ารัฐ Arakan ตอนเหนือจะได้รับเอกราชจากการปกครองของเมียนมาร์ แต่อังกฤษเองก็เลือกปฏิบัติกับมุสลิมในชมพูทวีปและชาวโรฮิงญา โดยให้อยู่ในสภาพด้อยการศึกษา สุขภาพไม่ดี และไม่พัฒนา แม้ชาวโรฮิงญาเคยมีบทบาทสำคัญในการปกป้องตอนเหนือของรัฐ Arakan ไม่ให้ตกอยู่ในมือของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง แต่บทบาทนี้ก็ไม่ได้รับการยอมรับและบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์

¹ หนึ่งในโครงการย่อยภายใต้โครงการ “การมีวิถีชีวิตร่วมกันของชนต่างศาสนา วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ ในกลุ่มประเทศอาเซียน” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากฝ่าย 4 สกว.

ส่วนหนึ่งของปัญหาความรุนแรงนี้ก็เกิดจากทัศนคติเชิงลบชาว Barma และคนเผ่าพันธุ์มองโกลอื่นๆ ต่อชาวโรฮิงญา ซึ่งเป็นผลของการให้ข้อมูลผิดๆ และการโฆษณาชวนเชื่อสร้างความเกลียดชังโดยภาครัฐ และกลุ่มอิทธิพลบางกลุ่มนำโดย Arakan National Council (ANC) เมื่อเมียนมาร์ได้รับเอกราชในปี 1948 และ Arakan ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของประเทศใหม่นี้ ผู้นำของประเทศ เช่น Sao Shwe Thaik และ Aung San เองก็แสดงการยอมรับสถานะความเป็นประชาชนเมียนมาร์ของชาวโรฮิงญาอย่างเปิดเผย แต่ในเวลาต่อมาชาวโรฮิงญาที่ถูกมองว่าเป็นคนทรยศ ซึ่งยังไม่เข้มแข็งพอและไร้ผู้นำก็ตกเป็นเหยื่อของการโจมตีจากชาว Barma (Burman) และชาว Rakhines อื่นๆ และต้องตกเป็นเหยื่อทางการเมืองของรัฐบาลที่ต้องการดึงความสนใจของพระสงฆ์เมียนมาร์ออกจากการต่อต้านเผด็จการทหาร (Allchin, 2012 อ้างถึงใน Chairat Siripat et al., 2013) การจลาจลต่อต้านมุสลิมครั้งใหญ่ที่สุดในปี 1942 ได้ทำลายศาสนสถานของมุสลิมไปกว่า 300 แห่ง และชาวโรฮิงญาหลายพันต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ

ชาวโรฮิงญามุสลิมและชาว Rakhines พุทธเคยอยู่ร่วมกันอย่างสงบในฐานะประชาชนเมียนมาร์เช่นเดียวกัน แต่ 16 ปีหลังจากนายพลเนวินขึ้นสู่อำนาจในปี 1962 การสร้างความเกลียดชังและการเหยียดหยามชนต่างศาสนาและเผ่าพันธุ์ก็ได้เริ่มต้น เกิดการปราบปรามชนกลุ่มน้อยอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะ Operation King Dragon หรือ Nagamin ที่มีเป้าหมายเป็นชาวโรฮิงญาโดยเฉพาะ ส่งผลให้ผู้บริสุทธิ์กว่า 200,000 คนต้องลี้ภัยไปบังคลาเทศ โดยชาวโรฮิงญาไม่ได้ลุกขึ้นต่อสู้เช่นเดียวกับชนกลุ่มน้อยอื่นๆ สามปีต่อมา เนวินสานต่อนโยบายของเขาด้วยการออกข้อกำหนดว่าเมียนมาร์ประกอบด้วย 8 เผ่าพันธุ์ นั่นคือ Burman, Kachin, Karen, Karenni, Chin, Mon, Arakan, และ Shan และชนกลุ่มน้อยอื่นๆ อีก 135 กลุ่ม ซึ่งไม่ได้รวมชาวโรฮิงญาไว้ด้วย ชาวโรฮิงญาได้รับเพียงสถานะ Arakan Bengali ซึ่งเป็นสถานะประชาชนชั้นสองหรือทาสที่ไม่สามารถเปิดสำนักงานหรือมีที่ดินเป็นของตนเองและไม่ได้รับสิทธิขั้นมูลฐานต่าง ๆ เช่นเดียวกับประชาชนโดยทั่วไป Rohingya Patriotic Front (REP) ได้รณรงค์ต่อต้านข้อกำหนดนี้ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ในปี 1982 ประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของชาวโรฮิงญาก็ถูกเขียนขึ้นและความเป็นพลเมืองเมียนมาร์ของชาวโรฮิงญาถูกปฏิเสธด้วยการออกกฎหมายว่าด้วยความเป็นพลเมืองเมียนมาร์ นับแต่นั้นเป็นต้นมา สถานะของชาวโรฮิงญาก็ตกต่ำลง เป็นเพียงผู้อยู่อาศัยชั่วคราว (Temporary Resident) ที่ใช้บัตรขาวหรือ Temporary Registration Card แทนบัตรประชาชน

ในระยะแรก ชะตากรรมของชาวโรฮิงญาไม่ได้เป็นที่รับรู้ในโลกภายนอกมากนัก มีเพียง UNHCR ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญาบางคน และนักวิจัยอิสระจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่บันทึกเรื่องราวของพวกเขาไว้ ประชาคมโลกเริ่มให้ความสนใจกับชะตากรรมของชนกลุ่มนี้อย่างจริงจังในเดือนมกราคม 2009 เมื่อเกิดกระแสข่าวชาวโรฮิงญาหลายร้อยคนหนีภัยคุกคามและความอดอยากโดยทางเรือมายังประเทศไทย แต่ถูกผลักดันออกไปโดยปราศจากอาหารและเชื้อเพลิง เรื่องราวและชะตากรรมของชาวโรฮิงญาในประเทศเมียนมาร์จึงได้รับการเผยแพร่ในวงกว้างถึงการใช้จ่ายแรงงานเยี่ยงทาสในหมู่บ้านต้นแบบ (Model Villages) หรือค่ายทหาร การยึดที่ดินทำกิน การจำกัดพื้นที่ การควบคุมการแต่งงาน การกดขี่เสรีภาพทางศาสนา การจำกัดสิทธิทางการศึกษา การหน่วงเหนี่ยวกักขัง การกดขี่ให้ลี้ภัย การใช้ความรุนแรง การฆาตกรรม ตลอดจนความรุนแรงทางเพศและการข่มขืนสตรีโรฮิงญาโดยทหารและกองกำลัง Nasaka ทั้งหมดนี้เป็นการกระทำในลักษณะล้างเผ่าพันธุ์โรฮิงญาอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างเมียนมาร์ใหม่ที่มีความบริสุทธิ์ทางเผ่าพันธุ์ (Siddiqui, 2013 อ้างถึงใน Chairat Siripat et al., 2013) ข้อมูลสถิติบางประการจะช่วยให้เห็นสถานะของปัญหาการล้างเผ่าพันธุ์ชนกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี มีรายงานว่าอัตราการตายของทารกโรฮิงญาสูงเป็นสี่เท่าของอัตราเฉลี่ยของชาวเมียนมาร์ และ 64% ของเด็กโรฮิงญาอายุต่ำกว่า 5 ปีอยู่ในสภาวะขาดอาหารและเจริญเติบโตช้ากว่าปกติ

การศึกษาสภาพชีวิตของผู้ลี้ภัยโรฮิงญาจะช่วยให้เห็นชะตากรรมของชนกลุ่มนี้ได้ดีที่สุด ชาวโรฮิงญาที่อพยพลี้ภัยในประเทศต่างๆ มีอยู่ประมาณ 1,500,000 คน หรือร้อยละ 60 ของชาวโรฮิงญาทั้งหมด โดยส่วนใหญ่อยู่ในประเทศมุสลิม เช่น ตะวันออกกลางมากกว่า 500,000 คน บังคลาเทศมากกว่า 300,000 คน และปากีสถานมากกว่า 200,000 คน ในอาเซียนเองก็มีอยู่ประมาณ 200,000 คน โดยในจำนวนนี้เกือบ 100,000 อยู่ในไทย (ส่วนใหญ่อยู่ในค่ายผู้พลัดถิ่น) โดยชาวโรฮิงญาอาศัยอยู่ในประเทศเหล่านี้ในฐานะคนเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายหรือผู้ลี้ภัย ยกเว้นบางส่วนที่ได้รับสถานะของผู้พลัดถิ่นหรือพลเมืองในบางประเทศ เช่น ในยุโรป ในระหว่างการลี้ภัย ชนกลุ่มนี้ต้องผ่านความทุกข์ยากอย่างมาก และจำนวนไม่น้อยต้องตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ ซึ่งในมุมมองของชาวโรฮิงญาเอง เป็นหนทางที่ง่ายที่สุดในการหนีจากภัยพิบัติที่กำลังเผชิญอยู่

ประเทศไทยไม่ได้เป็นสมาชิกของ UN High Commission for Refugees (UNHCR) ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎบัตรหรือข้อตกลงใดๆ ของ UNHCR ที่ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัย ซึ่งช่วยป้องกันไม่ให้ประเทศไทยตกเป็นเป้าหมายปลายทาง

ของผู้ลี้ภัย ที่จะทำให้อัตราการรับภาระมากขึ้น และ ในกรณีของชาวโรฮิงญา เพื่อไม่ให้เกิดข้อขัดแย้งกับประเทศเมียนมาร์ ซึ่งก็ค่อนข้างประสบความสำเร็จเพราะจำนวนผู้ลี้ภัยไม่ได้เพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญและไม่ได้ถูกกีดกันจากนานาประเทศมากมายจนเกินกว่าจะรับได้ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังต้องตระหนักในแนวปฏิบัติของนานาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัยทุกกลุ่มรวมถึงชาวโรฮิงญา อย่างไรก็ตาม ผู้อพยพชาวโรฮิงญาจำนวนมากไม่น้อยได้รับความช่วยเหลือจากคนไทยในหลายด้าน ยกเว้นการสร้างค่ายผู้อพยพลี้ภัยอย่างเป็นทางการ ซึ่งแม้แต่สมาคมชาวโรฮิงญาในประเทศไทย (Burmese Rohingya Association in Thailand หรือ BRAT) เองก็มีแนวคิดนี้

นับตั้งแต่ปี 2005 นโยบายผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญาของประเทศไทยไม่เคยเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะมีใครเป็นนายกรัฐมนตรี ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญาที่เดินทางสู่ประเทศไทยทางทะเล (เส้นทางเดียวที่เป็นไปได้สำหรับพวกเขา) ได้รับการปฏิบัติคล้ายๆ กันดังนี้ 1) ถ้ายังอยู่ในทะเล จะไม่อนุญาตให้เหยียบไทย 2) ถ้าขึ้นฝั่งแล้ว จะให้อาหารและเชื้อเพลิง และผลักดันให้เดินทางต่อไปยังประเทศอื่น เช่น มาเลเซียและอินโดนีเซีย 3) ถ้าเหยียบแผ่นดินไทยแล้ว จะจับกุมไว้ในฐานะผู้เข้าเมืองผิดกฎหมาย 4) นอกเหนือไปจากนี้ จะควบคุมตัวไว้ในค่ายผู้ลี้ภัย และไม่มียุทธศาสตร์ที่จะยินยอมให้ตั้งรกรากในประเทศไทย ประเทศอื่นที่เป็นจุดหมายปลายทางของชาวโรฮิงญา เช่น บังกลาเทศ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ก็มีแนวปฏิบัติคล้ายกับแนวปฏิบัติของประเทศไทย สาเหตุหนึ่งก็เพื่อใช้เป็นเงื่อนไขในการเจรจากับประเทศเมียนมาร์ ซึ่งยังคงยืนหยัดในจุดยืนเดิม ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง

มีสองพื้นที่หลักที่ชาวโรฮิงญาอาศัยอยู่ในประเทศไทย แม้สอดในจังหวัดตาก และจังหวัดระนอง ซึ่งเป็นจังหวัดติดชายแดนด้านประเทศเมียนมาร์ จำนวนหนึ่งซึ่งอพยพหรือลี้ภัยเข้ามานานแล้วได้รับสถานะ Permanent Residents ที่สามารถเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาล การศึกษาภาคบังคับ และบริการอื่นๆ ของรัฐ อย่างไรก็ตาม การย้ายถิ่นไปยังส่วนอื่นๆ ของประเทศจะต้องได้รับการอนุญาต อย่างไรก็ตาม มีหลายมุมมองเกี่ยวกับชาวโรฮิงญา ในด้านหนึ่งมองว่าชนกลุ่มนี้ค่อนข้างใช้ชีวิตแยกตัวออกจากคนไทยโดยทั่วไป ยกเว้นกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม ซึ่งสาเหตุน่าจะเป็นเพราะความเคยชินจากสถานการณ์ในประเทศเมียนมาร์ ยิ่งกว่านั้น ยังระบุปัญหาของชาวโรฮิงญาส่วนใหญ่ เช่น ด้อยการศึกษา ไม่ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น เกียจคร้าน และบางคนเกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ที่เป็นชาวโรฮิงญาด้วยตนเอง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็มองว่าส่วนน้อยของคนกลุ่มนี้พยายามเข้ามามีส่วนร่วมทางสังคมกับคนส่วนใหญ่ ทำงานหนัก และต้องการได้รับการศึกษา